

VERGIFTIGEN EN AFSCHIETEN VAN ROOFVOGELS

Hans Esselink, Jan Schipperrijn

Overall in Nederland liep in het begin van de zestiger jaren de stand van roofvogels sterk terug. Dit was ook in het noorden het geval. Deze teruggang werd veroorzaakt door het ongebreidelde gebruik van landbouwbestrijdingsmiddelen als aldrin, dieldrin en DDT. Nadat de overheid dit gebruik aan het eind van de zestiger jaren sterk aan banden legde, herstelde de stand van de meeste soorten roofvogels zich. Dit herstel verliep voor de meeste soorten eerst langzaam; daarna echter bij soorten als havik, buizerd en sperwer explosief.

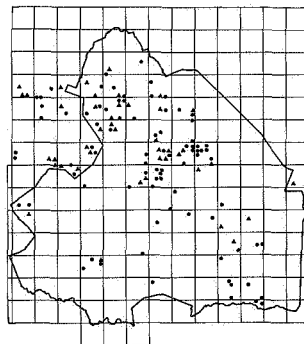
Rond 1978 kwamen de eerste berichten binnen die erop wezen dat door toedoen van de mens dit herstel werd vertraagd. Uit het hele noorden kwamen toen berichten binnen van opzettelijk vergiftigde roofvogels. Deze tendens zette zich versterkt voort in 1981 en 1982. Dit beeld, vergiftigde en geschoten roofvogels, uitgemaakte en vernielde horsten, deed zich ook elders in Nederland voor. Dit was aanleiding voor de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels om op 30 september 1982 een persbericht uit te geven waarin dit verschijnsel uitvoerig werd belicht. Binnen korte tijd kwam bericht binnen van het opzettelijk doden van 100 buizerds en 25 haviken.

Nadat de resultaten van het broedseizoen 1982 in Drente, namelijk erg veel mislukte broedpogingen en veel opzettelijk om het leven gebrachte roofvogels, in volle omvang duidelijk waren geworden, werd door enkele personen gesproken over de mogelijkheden aan deze vervolging in het broedseizoen 1983 iets te doen.

Op 18 oktober 1982 kwamen vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer Groningen, Friesland en Drente, Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap, Het Groninger Landschap, It Fryske Gea, controleurs Vogelwet en enkele partikulieren bij elkaar. Besloten werd tot op-

richting van een werkgroep roofvogelsterfte. Doel van de werkgroep was en is het voorkomen van het opzettelijk doden van roofvogels en het beschermen van hun horsten. Bij de werkgroep sloot zich in de loop van 1983 een vertegenwoordiger van de Drentse Rijkspolitie aan. Besloten werd tot het nemen van een aantal maatregelen die het broedsukses van met name havik en buizerd in het broedseizoen 1983 zouden kunnen bevorderen. Deze maatregelen bestonden vooral uit het opzetten van een meldingsstelsel voor dood gevonden roofvogels en een waarnemings- en registratiesysteem van broedpogingen. Staatsbosbeheer Assen nam de coördinatie van dit onderzoek voor haar rekening. Het werkgebied van de werkgroep beslaat de provincies Drente, Groningen en Friesland.

Het meldingsstelsel van dode roofvogels is simpel van opzet. Aan alle medewerkers van de deelnemende organisaties is gevraagd om roofvogels die onder verdachte omstandigheden dood werden aangetroffen voor onderzoek op te sturen naar het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI) te Lelystad. Tevens moest bericht gestuurd worden aan Staatsbosbeheer te Assen. Voor het doen van deze meldingen is een eenvoudig formulier ontwikkeld. Staatsbosbeheer was op deze wijze in staat om na ontvangst van een CDI rapport zeer snel maatregelen te treffen. Het waarnemings- en registratiesysteem van broedpogingen is ingewikkelder van opzet. Aan een aantal min of meer ervaren veldwaarnemers werd gevraagd nest- en broedpogingen van roofvogels te signaleren en te volgen. Bij onregelmatigheden in het broedpatroon moest direct Staatsbosbeheer gewaarschuwd worden zodat een onderzoek, o.a. bestaande uit een inspectie van de horst kon worden uitgevoerd.

- Onbekende of natuurlijke oorzaak
- ▲ Annatuurlijke oorzaak

Mislukte broedgevallen in 1983

Omdat landelijk gezien een relatie werd gelegd tussen het vervolgen van roofvogels en de uitoefening van het jachtbedrijf werd ter voorkoming van problemen door de werkgroep al in een zeer vroeg stadium contact gezocht met de afdeling Drente van de KNJV. Dit resulteerde in een gesprek tussen de werkgroep en een deputatie van de Drentse jagers. De voorzitter van de afdeling Drente zegde de medewerking van zijn organisatie toe om de onwettige vervolging van roofvogels te bestrijden.

Resultaten over het seizoen 1983

Tussen januari en oktober 1983 werden door Staatsbosbeheer Assen in totaal 86 meldingen van het aantreffen van dode vogels ontvangen. Deze meldingen hadden betrekking op in totaal 155 dode vogels. In twee gevallen was er sprake van een relatief massale vogelsterfte. In een geval waren het 20 bonte kraaien gestorven aan paratyphus, in het andere geval betrof het 50 roeken die de dood vonden ten gevolge van het bestrijdingsmiddel diazinon.

Maand	Aantal meldingen	Vogels voor onderzoek naar CDI	natuurlijke dood	onnatuurlijke dood
jan	15	11	3	8
feb	12	11	7	4
mrt	26	14	2	12
apr	21	17	4	13
mei	6	3	1	2
juni	2	2	2	
juli	1	1	1	
aug	1	1	1	
sep	1	1	1	
okt	1	1	1	

Tabel 1 Door Staatsbosbeheer te Assen ontvangen meldingen van dode vogels in de maanden januari tot en met oktober 1983

Soort	Geschoten	Parathion	Diazinon
buizerd	3	21	
havik		3	
sperwer	1		
ransuil	1		
roek			3
zwarte kraai		1	
wilde eend		3	
houtduif	2	2*	
zilvermeeuw	1	1*	

Tabel 2 De door het CDI te Lelystad vastgestelde doodsoorzaak van de ingestuurde dode vogels

Bij tabel 2 zijn een aantal opmerkingen te maken. De ransuil werd geschoten op de horst. Het dier vond samen met enkele jonge vogels de dood.

De houtduiven en de zilvermeeuw werden geschoten, vervolgens opengesneden en overgoten met parathion uitgelegd. Parathion wordt in de landbouw gebruikt o.a. voor de bestrijding van emelten. De stof wordt dan zeer verdund toegepast. In gekontreerde vorm mag het niet gebruikt worden.

In deze gevallen was duidelijk sprake van het bewust uitleggen van vergiftigd aas. Ook de 3 wilde eenden dienden als lokaas. Algemene konklusie is dat met name in maart en april een aantal vogels opzettelijk werden gedood. Afgezien van enkele sporadische gevallen heeft dit doden van beschermde vogels zich vooral voorgedaan in het gebied rond Veenhuizen en in de omgeving van Zweeloo.

In 1982 werd een sterke toename van het verstoren van roofvogelhorsten in het noor-

den vastgesteld. Hiervoor was dit verschijnsel tot enkele gebieden beperkt gebleven. Er werden zelfs waarnemingen gedaan van doodgeschoten en uitgehaalde jonge haviken op punt van uitvliegen.

Door inschakeling van een aantal ervaren veldmedewerkers is in 1983 een poging gedaan inzicht te verkrijgen in het broedsukses van roofvogels in het Noorden. De nadruk bij dit onderzoek heeft gelegen op de buizerd en havik. In een aantal gebieden is de sperwer ook nauwkeurig onderzocht. Van de bruine kiekendief (31 paar), torenvalk (115 paar), boomvalk (32 paar) en wespendief (17 paar) zijn fragmentarisch gegevens verzameld.

Tabel 3 geeft de resultaten weer voor de soorten buizerd, havik en sperwer. Er is een opdeling gemaakt naar boswachterijen en overige gebieden. Boswachterijen vertegenwoordigen de grote gesloten boscomplexen, terwijl de overige gebieden bestaan uit middelgrote tot kleine bossen en het wallenlandschap. Van een klein aantal paar kan de horst niet gevonden worden, of is geen horst gebouwd. Een opvallend verschil doet zich voor tussen de boswachterijen en overige gebieden bij de buizerd en havik. Het gemiddeld aantal jongen per geslaagd broedgeval is in de boswachterijen praktisch gelijk aan dat in de overige gebieden. De kans op een geslaagd broedgeval ligt voor de boswachterijen aanzienlijk hoger dan voor de overige gebieden. Mogelijk heeft dit iets te maken met (on)natuurlijke storingsfactoren en zijn de overige gebieden een meer marginale biotoop voor buizerd en havik. Aangezien het gemiddeld aantal jongen per geslaagd broedgeval niet verschilt, liggen de oorzaken waarschijnlijk niet in een verschillend voedselaanbod tussen de gebieden. Na de gifgolf in de zestiger jaren vonden de eerste herbezettingen van buizerd en havik ook plaats in de boswachterijen. Bij de sperwer is een dergelijk verschil niet vastgesteld.

Tabel 3 Resultaten broedseizoen 1983

		1	2	3	4	5	6
Buizerd	Boswachterijen	110	11	75	24	2,0	76
	Overige gebieden	142	21	64	57	1,9	53
	<i>Totaal</i>	252	32	139	81	2,0	63
Havik	Boswachterijen	69	3	47	19	2,8	71
	Overige gebieden	65	6	29	30	2,5	49
	<i>Totaal</i>	134	9	76	49	2,7	61
Sperwer	Boswachterijen	41	9	26	6	4,2	82
	Overige gebieden	85	18	58	9	3,8	87
	<i>Totaal</i>	126	27	84	15	3,9	85

1 Totaal gevonden paren
2 Geen horst gevonden
3 Horsten ww. jongen uitgevlogen

4 Mislukte broedgevallen
5 Gem. aantal jongen per uitgevlogen nest
6 Percentage geslaagde broedgevallen

Tabel 4 Mislukte broedgevallen

		1	2	3	4	5	6
Boswachterijen	53	38	4	3	1	7	—
Overige gebieden	124	81	6	10	1	25	1
Totaal	177	119	10	13	2	32	1

1 Onbekende of natuurlijke doodsoorzaak
2 Werkzaamheden in omgeving horst
3 Doorschieten horst

4 Vergif
5 Uitgehaald
6 Horst verdwenen

Mislukte broedgevallen

Tabel 4 geeft een overzicht van de mislukte broedgevallen. De gegevens van alle soorten zijn hierin verwerkt. Opvallend is het grote aantal door onbekende oorzaak mislukte nesten. Natuurlijke oorzaak werd incidenteel vastgesteld. Momenteel is volledig onbekend in welke richting de oorzaak gezocht moet worden. Tijdens het onderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden, dat hier massaal sprake was van opzettelijke verstoringen. In Limburg en Twente mislukte ook ongeveer 40 % van de buizerd- en havik-broedge-

vallen. In deze gebieden wordt dit grotendeels geweten aan opzettelijke verstoringen. Opvallend is dit percentage wel, aangezien enkele jaren geleden praktisch elk buizerden havikpaar, dat eieren legde, ook jongen grootbracht. Van de bekende oorzaken kwam het uithalen van horsten het meest voor. Incidenteel kwam dit voor in het hele gebied. Het doorschieten van horsten bleef beperkt tot enkele gebieden. Mislukken van nesten door werkzaamheden in het bos zal wel nooit helemaal uit te sluiten zijn.

De eerste slachtoffers van 1984: een konijn ingesmeerd met parathion als aas, gevolgd: een dode buizerd en een dode havik

Konklusies

Konkluderend kan voor het broedseizoen 1983 in het Noorden gezegd worden, dat er geen sprake was van een massale verstoring van roofvogelhorsten. Helaas moet een uitzondering gemaakt worden voor een aantal kleinere gebieden en het gebied rond Veenhuizen. Deze duidelijke verbetering tov. 1982 komt waarschijnlijk mede voort uit de werkwijze van de Werkgroep roofvogelsterfte en de medewerking van de Drentse Jagersvereniging.

Onderzoek in 1984

In 1984 zal het onderzoek naar vervolging van roofvogels worden voortgezet. De eerste vergiftigde buizerd en havik zijn alweer gevonden. Oorzaak: een met parathion ingesmeerd konijn als aas. Het broedvogelonderzoek zal in 1984 meer gestandaardiseerd worden om beter vergelijkbare gegevens te krijgen. Nadruk bij dit onderzoek zal liggen op het grote aantal door onbekende oorzaak mislukte broedgevallen.

Verzoek om medewerking

Voor alle incidentele meldingen van dode

Havik op zijn nest

dieren is een informatieformulier sterfte roofvogels (uilen) en zoogdieren in Drente, Groningen en Friesland ontwikkeld. Dit kan men aanvragen bij het Staatsbosbeheer Drente, Bert Takman, Postbus 111, 9400 AC Assen, telefoon 05920-27343. Dit

is tevens het contactadres van de Werkgroep.

Voor het slagen van het onderzoek is het noodzakelijk dat iedereen bij het aantreffen van dode dieren onder verdachte omstandigheden het volgende doet:

1 Invullen van het formulier of een telefoontje naar SBB Drente, Bert Takman (zie boven).

2 Onmiddellijk opsturen van de dode dieren naar het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI) afd. Plumveeziekte, Postbus 65, 8200 AB Lelystad.